

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จากนโยบายการพัฒนาของรัฐบาลแสดงให้เห็นถึงโครงการพัฒนาเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมหรือภาคบริการเริ่มที่จะมีการกระจายออกสู่ภูมิภาคมากขึ้น เหตุผลประการหนึ่งมาจากการอึดตัวของการพัฒนาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การเกิดโครงการพัฒนาต่างๆ ส่งผลให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางโครงสร้างเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเหนือตอนบน และจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นหนึ่งที่มีความหลากหลายและน่าสนใจในการลงทุนจากหลายๆ โครงการเนื่องจาก มีสถานที่ท่องเที่ยวมากมายทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและโบราณสถาน โดยเฉพาะหมู่บ้านปางหมู ที่ใช้เป็นพื้นที่ก่อสร้างสถานีขึ้น-ลง ปลายทางของโครงการก่อสร้างด้วยระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอน หมู่บ้านปางหมูยังเป็นหมู่บ้านแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลาย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนมากจะทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพมิเพื่อการค้าไม่มากนัก บางส่วนจะมีอาชีพบริการ เช่น การบริการท่องเที่ยว การโรงแรม เกสต์เฮาส์ ประชากรส่วนทางด้านสังคมประชาชนส่วนใหญ่ประมาณ 51% ซึ่งอาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบ มีเชื้อสายไทยใหญ่ หรือ “ชาวไต” ซึ่งมีนิสัยรักความสงบ สันโดษและมัธยัสถ์ มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา และสืบทอดรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้อย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากบ้านเรือนที่อยู่อาศัยซึ่งเรียกว่า บ้านแบบไทยใหญ่ สร้างด้วยไม้มีได้ถุนสูง หลังคามุงด้วยใบตองดิ่ง มีการแต่งกายแบบพื้นเมือง ซึ่งเรียกกันว่า ชุดไต บ้านปางหมูยังมีการใช้ภาษาท้องถิ่นและรับประทานอาหารพื้นเมืองและมีชาวเขาเผ่าต่างๆ คือกระเหรี่ยง ม้ง และมุเซอคำ ปาดอง ลีซอ ที่มีศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันควรค่าแก่การอนุรักษ์ สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยี่ยมชมจังหวัดแม่ฮ่องสอนและเดินทางกลับด้วยความประทับใจ

บริษัทปายเคเบิ้ล ทรานสปอร์ต จำกัด ซึ่งมีแนวคิดในการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าด้วยระบบกระเช้า ระหว่างจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยคาดว่าจะมีสถานีรับส่งผู้โดยสารขึ้นและลงระหว่างทางจำนวน 5 สถานี โดยโครงสร้างหลักเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก เพื่อ

รองรับอุปกรณ์ต้นกำลังของการขับเคลื่อน และระบบควบคุม ส่งต่อไปยังสถานีย่อยต่างๆ ตามเส้นทางผ่านจากแม่มาลัยของอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ไปยังอำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และพื้นที่ปางหมูของอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมี 4 ระบบเคเบิล (Cable) เป็นโลหะหลายเส้นพันรวมกันเป็นเชือกพาดผ่านสถานีมอเตอร์ สถานีพัลเลย์ และเสารับน้ำหนักเหนือพื้นดิน 133 เสา ในระยะทางประมาณ 127 กิโลเมตร ที่จะช่วยย่นระยะเวลาเดินทางโดยทางรถยนต์จาก 8-10 ชั่วโมง เป็น 1 ชั่วโมง 45 นาที เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางและเคลื่อนย้ายสิ่งของและสินค้าที่จะเอื้อประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมบริการด้านอื่นๆ การขนส่งทางการแพทย์ การขนส่งยุทธปัจจัยเพื่อสนับสนุนชายแดน และลดระยะเวลาค่าใช้จ่าย ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและอุบัติเหตุจากการเดินทางทั้งทางบกและทางอากาศ (สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550) และการขยายงานที่มีพื้นที่โครงการฯ ขนาดใหญ่ย่อมมีผลกระทบกับทั้งมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมทางบกและทางบกทั้งสองกรณี อีกทั้งก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่เช่นนี้ทำให้ต้องทราบถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น ในอนาคตระดับที่กว้างขึ้น การดำเนินการต้องเป็นตามกฎหมายข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง และต้องมีการศึกษาถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางสังคมของชุมชนในพื้นที่โครงการ เพื่อเป็นการบรรเทาความกังวลในสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อเป็นการเตรียมการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตโดยมีการเปิดโอกาสให้ผู้สนใจรวมทั้งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นส่วนหนึ่งเพื่อใช้เป็นทางเลือกในการจัดการลดผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการรวมทั้งความกังวลเป็นสิ่งที่น่าสนใจและไม่อาจที่จะมองข้ามได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาในหัวข้อต่อไปนี้ คือผลกระทบทางด้านสังคมประกอบไปด้วย

1.1 ด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์

- การใช้ประโยชน์ที่ดิน
- การจัดการแหล่งน้ำ
- การคมนาคมขนส่ง
- การใช้พลังงาน

1.2 ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

- สภาพเศรษฐกิจและสังคม

- สาธารณสุขและความปลอดภัย
- คุณค่าทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม
- การท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ สุนทรียภาพ

จากเหตุผลดังกล่าวนำไปสู่คำถามการวิจัยดังนี้

1. ถ้ามีโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน จะส่งผลกระทบต่อทางสังคมทั้งทางบวกและทางลบกับชุมชนบ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนหรือไม่ อย่างไร
2. ถ้าเกิดโครงการขึ้นจริงและมีผลกระทบต่อชุมชนบ้านปางหมู จะมีแนวทางหรือมาตรการอย่างไรบ้างที่จะสามารถลดหรือป้องกันผลกระทบทางลบในพื้นที่ได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาบริบททางสังคมของหมู่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อคาดการณ์ผลกระทบทางสังคมของประชาชน จากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน ในพื้นที่ หมู่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. เพื่อจัดทำเป็นมาตรการป้องกัน แก้ไข และลดผลกระทบทางลบด้านสังคม ที่อาจจะเกิดขึ้นต่อประชาชนในพื้นที่ หมู่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.3 ขอบเขตการศึกษาประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพผู้ศึกษาสนใจศึกษาผลกระทบทางสังคมที่อาจจะเกิดจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน กรณีศึกษา บ้านปางหมู หมู่ที่ 4 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีขอบเขตของการศึกษาประกอบไปด้วยขอบเขตด้านพื้นที่ ขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านประชากร ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ครอบคลุมพื้นที่หมู่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มี 510 ครัวเรือน ประชากร 2,673 คน โดยเหตุที่เลือกพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ศึกษาคือ หมู่บ้านปางหมู เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในขอบเขตของโครงการก่อสร้าง ที่มี จำนวน 2 เสา คือ

- (1) ลักษณะเสาที่เป็น เสาแบบถัก หมายเลขเสาที่ BM 26 พิกัด 9215 4035
- (2) เป็นสถานีขึ้น-ลงปลายทางของผู้โดยสาร จากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอนหมายเลขเสาที่ BM 27 พิกัด 9255 4005

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการดำเนินการศึกษาได้ดำเนินการศึกษาจากแหล่งข้อมูล 2 ลักษณะ คือ แหล่งข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลจากบุคคล โดยแสดงเป็นขั้นตอนเพื่อให้ได้ข้อมูลและตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

1. บริบทชุมชน

- 1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน
- 1.2 อาณาเขตติดต่อ
- 1.3 ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
- 1.4 ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน
- 1.5 เศรษฐกิจในชุมชน
- 1.6 ระบบสังคมและความสัมพันธ์ในชุมชน
- 1.7 การท่องเที่ยว ประเพณีและวัฒนธรรม

2. บริบทของโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน

3. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม แบ่งเป็นการศึกษาเป็น

- 3.1 ด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์
- 3.2 ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ทำการศึกษา ในพื้นที่เป้าหมาย คือ ประชากรที่อาศัยในหมู่บ้านปางหมู หมู่ที่ 1 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ทั้งหมด 2,673 คน 510 ครัวเรือน

แหล่งข้อมูลประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อขอทราบข้อมูลด้านสังคมในปัจจุบัน ข้อมูลสภาพแวดล้อม และข้อมูลทั่วไป การใช้ประโยชน์ต่างๆ ของทรัพยากร คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น จึงได้แบ่งประชากรเป็น 3 กลุ่ม แล้วทำการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) และกลุ่มตัวอย่างดังนี้

(1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย

1. ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชน
2. หัวหน้าครัวเรือน
3. ตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์

(2) กลุ่มตัวอย่าง

1. ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานประชาคมหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา หมอผี คณะกรรมการหมู่บ้านกิจกรรมที่กำหนดศึกษาใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบให้โอกาสเท่าเทียมกัน จำนวน 15 คน

2. หัวหน้าครัวเรือน ผู้ศึกษาจะทำการสุ่มตัวอย่างจากหัวหน้าครัวเรือนซึ่งมีจำนวน 510 ครัวเรือน แล้วสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเทียบจากตารางสำเร็จรูป ของ Darwin Hendel (มนัส สุวรรณ, 2544) เมื่อกำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% จะได้ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 217 ครัวเรือน โดยจะเน้นการกรอกข้อมูลผ่านแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ บันทึก การใช้เครื่องบันทึกเสียง และสมุดบันทึกเป็นหลัก สัดส่วนการจัดเก็บข้อมูล จะอาศัยช่วงความห่างของครัวเรือน จากการคำนวณ จำนวนครัวเรือนหารด้วยจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยเลือกเก็บข้อมูลเว้นสองหลังคาเรือน

$$N = \text{จำนวนครัวเรือน} \quad n = \text{จำนวนกลุ่มตัวอย่าง} \quad 510/217 = 2.35$$

3. ตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ ประกอบไปด้วยกลุ่มอาชีพต่างๆ ในหมู่บ้านจะกำหนดโดยใช้วิธีการส่งอย่างให้โอกาสเท่าเทียมกัน

1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

1. ทราบถึงบริบททางสังคมของหมู่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. ทราบถึงความคิดเห็นของประชาชนในการคาดการณ์ผลกระทบด้านสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการฯ ในทัศนะของคนในชุมชนทั้งทางบวกและทางลบ
3. ทราบถึงข้อเสนอแนะแนวทางในการลดผลกระทบทางลบจากโครงการฯ
4. ผลการศึกษาสามารถนำไปเป็นข้อมูลประกอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการ การจัดทำแผนนโยบายเพื่อป้องกันการเกิดผลกระทบทางสังคมในพื้นที่ระดับตำบลและระดับอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้

1.4 นิยามปฏิบัติการ

โครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน หมายถึง โครงการกระเช้าลอยฟ้าเริ่มต้นจากอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ไปยังอำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และสิ้นสุดที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผลกระทบทางสังคม หมายถึง สิ่งที่จะเกิดขึ้นและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตระบบความเชื่อและความสัมพันธ์ ตลอดจนสถานะเศรษฐกิจและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของประชาชนในพื้นที่หมู่บ้านปางหมู

การประเมินผลกระทบสังคม หมายถึง การตรวจวัดเพื่อคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะเกิดจากการกระทำของมนุษย์ซึ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการของมนุษย์ในการดำรงชีวิต การทำงาน การแสวงปัจจัยพื้นฐาน การเล่น และความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้มุ่งไปที่

1.คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ หมายถึง การใช้ที่ดิน การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน และเพื่อการชลประทาน การคมนาคมมลพิษทางอากาศ ทางเสียง และการใช้พลังงาน

2.คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต หมายถึง การที่ประชาชนได้รับรู้และใช้ประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจและสังคม สุขภาพอนามัย วัฒนธรรมประเพณีการท่องเที่ยวการพักผ่อนหย่อนใจและสุนทรียภาพ ซึ่งทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น